

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

- Z OBSAHU:
- A. DIVIČANOVÁ: Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Madarsku II.
 - R. STOLIČNÁ: Ludová kultúra Slovenska ako súčasť európskej kultúrnej identity: zásadné kontexty výrazu
 - L. FALTANOVÁ: Trhy a jarmoky: sociálno-ekonomicke väzby s lokálnou vidieckou spoločnosťou
 - D. LUTHER: Projekcia človeka vo fašiangových hrách
 - L. LAJCHA: Chvála masky
 - M. PARÍKOVÁ: Ethik des Ethnischen

Na obálke:

1. strana: Fašiangová maska obtočená povrieslami zo slamy. Omšenie, okr. Trenčín.
Z publikácie Slovenská vlastiveda II. Bratislava 1943. K článku D. Lutheru:
Projekcia človeka vo fašiangových hrách.
4. strana: Chorvátsky text na drevenom lopári. Z tvorby Viliama Pokorného, s ktorou sa predstavil na výstave Rec a drevo počas Festivalu chorvátskych piesní a tancov v r. 1991.
K článku Z. Beňuškovej: Význam chorvátskeho etnika pre formovanie miestnej kultúry v Devínskej Novej Vsi.

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia. This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, *Slovenský národopis* deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of *Slovenský národopis* you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by: Slovak Academic Press, Ltd.,
P. O. Box 57, Nám. Slobody 6
810 05 Bratislava
Slovakia

HLAVNÝ REDAKTOR
Milan Leščák

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA
Stanislav Brouček, Lubica Droppová, Božena Filová, Emília Horváthová, Václav Hrníčko,
Josef Jančář, Milan Kiripolský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Martin Mešša, Ján
Mjartan, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Miroslav Válka

OBSAH

ŠTUDIE

- D i v i č a n o v á, Anna: Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku II..... 385
S t o l i č n á, Rastislava: Ludová kultúra Slovenska ako súčasť európskej kultúrnej identity: zásadné kontexty výrazu 402
F a l t a n o v á, Lubica: Trhy a jarmoky: sociálno-ekonomicke väzby s vidieckou lokálnou spoločnosťou..... 413
L u t h e r, Daniel: Projekcia človeka vo fašiangových hrách 428
L a j c h a, Ladislav: Chvála masky..... 444
P a r í k o v á, Magdaléna: Ethik des Ethnischen 465

DISKUSIA

- Rozhovor s Doc. Dr. Annou Divičanovou (Zora V a n o v i č o v á) 471

MATERIÁLY

- B e n ž a, Mojmír: Zasadací poriadok v kostole v prostredí Slovákov v Maďarsku..... 478
B e ň u š k o v á, Zuzana: Význam chorvátskeho etnika pre formovanie miestnej kultúry v Devínskej Novej Vsi 486

ROZHĽADY – SPRÁVY – GLOSY

- Životné jubileum PhDr. Kornélie Jakubíkovej, CSc. (Viera F e g l o v á)..... 495
K životnému jubileu Dr. Ondreja Krupu (Magdaléna P a r í k o v á)..... 498
Vedecký odkaz Václava Frolca (Juraj P o d o b a)500
Medzinárodné pracovné stretnutie „Methodology and Methods of Oral History and Life Stories in Social Research” (Hana H l ó š k o v á)..... 501
Grantový projekt Vedeckovýskumného ústavu regionalistiky pri PHPV Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici (Jolana D a r u l o v á) ... 503

RECENZIE – ANOTÁCIE

- Pamiatky a múzeá (Ján B o t í k)..... 505
J. Langer a kol.: Cesty po minulosti Oravy (Soňa Š v e c o v á)..... 506
Anotácie 508

OBSAH 42. ROČNÍKA

CONTENTS

STUDIEN

- D i v i č a n o v á, Anna: Ethno-cultural Changes in the Slovak Language Islands in Hungary II. 385
S t o l i č n á, Rastislava: The Folk Culture of Slovakia as Part of European Cultural Identity: basic Contexts of the Expression..... 402
F a l t a n o v á, Lubica: Markets and Fairs: Socio-Economic Links with Local Rural Society 413
L u t h e r, Daniel: Projection of the Person in Shrovetide Plays..... 428
L a j c h a, Ladislav: In Praise of Masks 444
P a r í k o v á, Magdaléna: The Ethics of the Ethnic 465

DISCUSSION

- A Conversation with Doc.Dr. Anna Divičanová (Zora V a n o v i č o v á) 471

MATERIALS

- B e n ž a, Mojmír: Sitting Order in Church among Slovaks in Hungary 478
B e ň u š k o v á, Zuzana: Significance of Croat Ethnic Group in the Forming the Local Culture in Devínska Nová Ves 486

HORIZONTS-NEWS-COMMENTS

- Life Jubilee of PhDr. Kornélia Jakubíková, CSc.
(Viera F e g l o v á) 495
Jubilee of Dr. Ondrej Krupa (Magdaléna P a r í-
k o v á) 498
Scientific Heritage of Václav Frolec (Juraj P o-
d o b a) 500
International Work-shop „Methodology and
Methods of Oral History and Life Stories in
Social Research” (Hana H l ô š k o v á) 501

Grant Project of Research Institute of Regiona-
listics, Matej Bel's University in Banská Bystrica (Jolana D a r u l o v á) 503

BOOK REVIEWS-ANNOTATIONS

CONTENTS OF 42th VOLUME

VÝZNAM CHORVÁTSKEHO ETNIKA PRE FORMOVANIE MIESTNEJ KULTÚRY V DEVÍNSKEJ NOVEJ VSI (Skica zo súčasnosti)

ZUZANA BEŇUŠKOVÁ

Územie Bratislavы sa v posledných desaťročiach rozrástlo pričlenením viacerých prímestských obcí k mestu. Tieto mali, a aj po 20 rokoch si zachovali prevažne vidiecky charakter osídlenia a prvky spôsobu života. Participácia na výskume Bratislavы v nadväznosti na moje dôvnejšie výskumy chorvátskeho etnika ma priviedli k sondažu jednej z prímestských obcí, kde som na príklade miestnej kultúry sledovala vzťahy etnická minorita – prímestská obec – mesto.

Cieľom výskumu bolo zistiť, nakoľko chorvátske aktivity, ktoré nesporne tvoria v obci významný kultúrny fenomén, pôsobia ako integrujúci činiteľ medzi pôvodnou a novou časťou obce. Predmetom výskumu bolo fungovanie chorvátskych folklórnych súborov, kultúrno-spoločenské aktivity obyvateľov, predovšetkým najvýznamnejšie podujatie obce i Chorvátskeho kultúrneho zväzu – Festival chorvátskej kultúry.

Obyvatelia Devínskej Novej Vsi

Devínska Nová Ves je od roku 1972 súčasťou Bratislavы a na základe komunálneho usporiadania z roku 1990 tvorí jednu zo sedemnástich mestských častí hlavného mesta Slovenska. Z hľadiska sídelného, demografického i kultúrneho má niekoľko osobitostí, ktorými sa líši od ostatných prímestských obcí,¹ pričlenených k Bratislavе. Prvou osobitosťou je prítomnosť chorvátskeho etnika, ktorá je dôsledkom kolonizácie v 16. storočí. Jej historiou a kultúrnymi prejavmi sme sa už na stránkach tohto časopisu zaoberali.² Druhou osobitosťou obce je skutočnosť, že v druhej polovici 80. rokov v jej katastri vyrástlo nové sídlisko, ktorého panelové domy tesne nadvádzajú na pôvodnú zástavbu obce. Počet obyvateľov Devínskej Novej Vsi sa tak z pôvodných 5 000 rozrástol na 15 000.

Pre obec je charakteristické spolužitie dvoch zdanlivo nezosúladiteľných spoločenstiev – tradičného dedinského s výrazným chorvátskym kultúrnym fenoménom, a spoločenstva nového sídliska, vytvoreného v dôsledku výstavby a prideľovania bytov v Bratislavе v druhej polovici 80. rokov. Sídlisko obývajú prevažne mladí ľudia pochádzajúci zo všetkých častí Bratislavы (vrátane pôvodnej Devínskej Novej Vsi) i pristahovalci do Bratislavы. Väčšina z nich dochádza za prácou do mesta, cez víkendy a sviatky mnohí opúštajú byty, odchádzajú do svojich rodísk, k príbuzným, na chaty a chalupy, alebo na vychádzky do okolitej prírody, ktorá im svojou blízkosťou a krásou kompenzuje nevýhody pomerne vzdialeného

bývania od centra mesta. Spôsob života je podobný ako v iných bratislavských sídliskách. Obyvateľov spájajú azda len spoločné podmienky pre výchovu detí, nákupy, susedská výpomoc pri úprave bytov a autobusová doprava do mesta.

Obyvateľstvo pôvodnej obce tiež nie je homogénne. Z etnického hľadiska sa tu stretávame so slovenským, chorvátskym i českým prvkom. V 70. a 80. rokoch, keď v súvislosti s výstavbou nového sídliska bolo zrušené stavebné obmedzenie, vyplývajúce z polohy obce pri tzv. železnej opone, do obce sa pristahovalo viacero Bratislavčanov umelecky či inak intelektuálne orientovaných, ktorí tu našli vhodné zázemie pre tvorivú prácu.³ Bolo tu vystavaných niekoľko nových ulíc s rodinnými domami i blok panelových bytoviek, predstavujúci nesúrodý zásah do výstavby v strede obce.

Mapa Devínskej Novej Vsi. Vpravo dole je vyznačené nové sídlisko.

Chorvátska minorita

Pre starousadlíkov chorvátskeho pôvodu bola charakteristická komunikácia v chorvátskom jazyku, ktorý fungoval paralelne so slovenským.⁴ Podľa odhadov miestnych osobností činných v kultúre, chorvátske nárečie sa používa približne v 300 rodinách a vie ním komunikovať vyše 1 000 obyvateľov obce. Aj kultúrny život sa tu do značnej miery odvíjal od povedomia chorvátskeho pôvodu časti obyvateľov. Prítomnosť chorvátskeho elementu aj neznalému návštěvníkovi napovedia názvy ulíc, premenovaných po roku 1989 – Istrijská, Na Grbe – alebo kultúrneho domu, nazývaného Istra centrum.

Presne registrovať počet obyvateľov v obci hlásiacich sa k chorvátskemu pôvodu je v súčasnosti ťažké, pretože od roku 1919 boli evidovaní ako Čechoslováci, neskôr ako Slováci.⁵ Ani pri sčítaní ľudu v roku 1990 sa nehlásili k národnosti chorvátskej, ba neprijali ani návrhy z Ministerstva kultúry SR, aby sa kodifikovali ako národnostná men-

šina s nárokmi na všetky práva, ktoré by im z takéhoto postavenia vyplynuli. Oni sami sa charakterizujú ako „Slováci chorvátskeho pôvodu” a tento pôvod prejavujú v kultúrnej a spoľočenskej rovine.⁶ Chorvátsko nazývajú svojou pradomovinou a udržiavajú s ním kontakt predovšetkým prostredníctvom Matice chorvátskej. Inštitucionálne túto etnickú skupinu reprezentuje Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku (ďalej len Chorvátsky kultúrny zväz, resp. zväz) združujúci štyri Chorvátske kultúrne spolky a v nich cca 600 členov. Zväz vznikol v roku 1990, jeho predchodom bolo Chorvátske kultúrne združenie, ktoré fungovalo v Devínskej Novej Vsi, koncom 60. rokov však bolo pod zámienkou šírenia nacionalizmu zrušené. Personálne aj činnostne je zväz úzko spätý s Devínskou Novou Vsou, ktorá sa vyprofilovala ako centrum slovenských Chorvátov.

Pri porovnávaní historických podmienok spolužitia Chorvátov s okolitými etnikami v Čunove, Jarovciach, Chorvátskom Grobe a v Devínskej Novej Vsi by sa dalo predpokladať, že intenzívnejšie etnické povedomie sa zachovalo u Chorvátov v zadunajských obciach Čunovo a Jarovce, ktorí boli konfrontovaní s neslovanským prostredím a do roku 1947 patrili do Maďarska. Z tejto hypotézy vyplýva otázka: prečo sa centrum slovenských Chorvátov prirodzene nesformovalo v týchto obciach? Vysvetlenie treba hľadať predovšetkým v úlohe osobností z Devínskej Novej Vsi, ktoré sa v posledných desaťročiach zaslúžili o podchytanie chorvátskej kultúry či už v roli umeleckých vedúcich súborov alebo organizátorov podujatí. Medzi nimi je viacero skúsených profesionálnych pracovníkov kultúry a silný intelektuálny potenciál Chorvátov z tejto obce dopĺňajú ľudia, ktorí kultúrnym pracovníkom dokážu zabezpečiť primerané materiálne zázemie.⁷

Oživenie folklórnych aktivít

Prvému ročníku Festivalu chorvátskej kultúry, na ktorom sa Chorváti prezentujú najmä svojimi etnickými tradíciami, predchádzalo oživenie kontaktov s Chorvátm z Maďarska a Rakúska v 2. polovici 80. rokov, a tiež činnosti hudobno-speváckeho súboru Rosica.

Za podpory miestneho zastupiteľstva obce i Ministerstva kultúry SSR sa v júni 1989 uskutočnil Festival chorvátskych piesní a tancov, ktorého sa zúčastnili aj Chorváti z Maďarska, Rakúska a Chorvátska. Členov súboru Rosica v jeseni 1989 recipročne pozvali Rakúšania na zámok Schloßhoff. Treba pripomenúť, že to bolo v čase, keď Devínsku Novú Ves od rieky Moravy oddeľovali ostnaté drôty a návšteva nedalekého zámku v Rakúsku znamenala výnimocný výlet „na západ“. Po novembri 1989 nielenže boli ostnaté drôty odstránené, ale udalosti v chorvátskych komunitách nabrali rýchly spád: do apríla nasledujúceho roku boli založené Chorvátske kultúrne spolky v Jarovciach, Čunove, Chorvátskom Grobe a Devínskej Novej Vsi a v máji 1990 bol ustanovený Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku.

Oživená bola činnosť starších folklórnych kolektívov a popri nich vznikli nové – detský folklórny súbor Grbarčieta v Devínskej Novej Vsi, folklórna skupina Chorvatanka v Chorvátskom Grobe, mládežnícky folklórny súbor a spevácka skupina v Čunove, dva tanecné súbory v Jarovciach. Vrátane súboru Rosica a speváckej skupiny v Jarovciach, ktorých počiatky sú staršieho dátia, má každá z chorvátskych obcí svoju folklórnu reprezentáciu. Proces vzniku a profilovania folklórnych kolektívov dosiaľ nie je zavŕšený.

Okrem folklórnych súborov funguje v Devínskej Novej Vsi aj národopisný krúžok, ktorý sa orientuje na zber nárečového a folklórneho materiálu.

Detský folklórny súbor

Detský folklórny súbor Grbarčieta navštevuje okolo 80 detí vo veku 5-17 rokov, pričom len 10 až 15 z nich má chorvátsky pôvod. Repertoár súboru tvorí predovšetkým miestny

folklór Devínskej Novej Vsi, vychádzajúci z kultúry regiónu Záhorie s prvkami chorvátskej ľudovej slovesnosti. Vedúca súboru sa zúčastňuje školení choreografov v Chorvátsku a repertoár mieni obohatiť aj o tance tejto krajiny. Viac než polovica členov dochádza do súboru z nového sídliska Devínskej Novej Vsi. Niekoľko detí dochádza z Dúbravky – najbližšieho bratislavského sídliska, ba i z Petržalky. To, že súbor reprezentuje chorvátske etnikum, nepovažujú deti, ani ich rodičia nechorvátskeho pôvodu za handicap, naopak, je to zaujímavosť, ktorá navyše prináša pre účinkujúcich určité výhody. Počas svojho 6 ročného pôsobenia bol súbor štyrikrát v Chorvátsku a pozvania dostáva od Chorvátov z Maďarska, Rakúska i Taliánska. Učinkoval tiež na folklórnom festivale vo Východnej. Okrem toho, že preniká na popredné folklórne podujatia a do zahraničia ľahšie než porovnateľné slovenské súbory, má tiež lepšie finančné zázemie. Účinkovanie v súbore tejto etnickej menšiny je teda pomerne výhodné, čo však určite nie je jedinou motiváciou.⁸ Deti majú zároveň možnosť naučiť sa chorvátsky jazyk. Pôvodne ním navzájom komunikovalo len zopár detí, pobity v Chorvátsku a kontakty s Chorvátmi sú však motiváciou k osvojeniu si ich jazyka aj u ostatných bez ohľadu na etnický pôvod, k čomu napokon smerujú aj viaceré aktivity Chorvátskeho kultúrneho zväzu.

Hudobno-spevácka skupina Rosica

Z pôvodne mládežníckeho súboru založeného v 50. rokoch a aktívneho predovšetkým v 60. rokoch je v súčasnosti hudobno-spevácka skupina, v ktorej účinkujú tak jej pôvodní zakladatelia – dnes už šestdesiatnici, ako i mladí ľudia. Repertoár čerpajú z miestneho folklóru upraveného pre spevácky zbor. Za posledných päť rokov súbor účinkoval na chorvátskych podujatiach v Rakúsku, Taliánsku, Nemecku, Českej republike a Chorvátsku, uskutočnil nahrávky pre rozhlas a televíziu. Orientácia tohto súboru celkom nezodpovedá obvyklému charakteru folklórnych súborov. Pre dorastajúcu mládež z detského súboru sa ukazuje potreba zriadiť mládežnícku zložku, ktorá by pokračovala v predvádzaní ľudových tancov.

Chorvátsky jazyk

Slovenských Chorvátov spája predovšetkým jazyk a vedomie spoločného pôvodu. Na kultivovanie týchto dvoch fenoménov je orientovaná ďalšia činnosť Chorvátskeho kultúrneho zväzu, a to najmä v podobe publikačnej aj v organizovaní a účasti na stretnutiach Chorvátov z viacerých krajín.⁹ S publikačnou činnosťou je spojené aj vydávanie chorvátskych novín v Devínskej Novej Vsi. Prvým pokusom bolo vydanie novín Chorvátska Rosa, ktoré však nemali očakávaný ohlas, najmä kvôli neznalosti obyvateľov Devínskej Novej Vsi čítaním v spisovnom chorvátskom jazyku. Napriek tomu po istom čase opäť vyšli noviny Novosielski glas, písané v kodifikovanom nárečí, zvanom „gradiččanský štandard“, ktoré však tiež nie je totožné s dialekтом v Devínskej Novej Vsi. Problém čítania v chorvátcine je bariérou aj vo využívaní cca 3000 chorvátskych kníh, ktoré v minulosti dostala od Matice chorvátskej do daru miestna knižnica.

Znalosť spisovného jazyka komplikuje aj súčasná situácia v Chorvátsku, kde je tendencia očisťovať jeho srbochorvátsku podobu od srbských vplyvov, teda prechádza pomerne aktívnu vývinovou etapou. Kultivácia jazyka je jedným z hlavných cieľov kultúrnej činnosti Chorvátov. Zväz organizuje jazykové kurzy a vydáva publikácie v chorvátskom jazyku, alebo chorvátsko-slovenskej jazykovej mutácii.¹⁰

Hlavnú orientáciu činnosti zväzu pre budúce roky navrhol III. chorvátsky kongres na Slovensku, konaný v apríli 1994. Potvrdil, že hlavným cieľom je rozvoj kultúry Chorvátov, predovšetkým jazyka a folklóru. Pozornosť mienia venoval predovšetkým týmto aktivitám:

a, prehlbovať znalosť chorvátskeho jazyka...

- b, budovať a využívať chorvátske knižnice najmä s ohľadom na detskú literatúru
- c, pokračovať v zbere národopisných materiálov, v ich vydávaní a využívaní v kultúrnej činnosti
- d, hľadať možnosti na budovanie ďalších národopisných izieb a chorvátskych expozícií
- e, nadálej rozvíjať činnosť súborov a krúžkov pri ChKZ
- f, prehľbovať kontakty s chorvátskymi kultúrnymi inštitúciami v Chorvátsku a v iných krajinách
- g, pokračovať v organizovaní Festivalu chorvátskej kultúry a ďalších osvedčených podujatí
- h, rozširovať členskú základňu najmä z radov detí a mládeže.¹¹

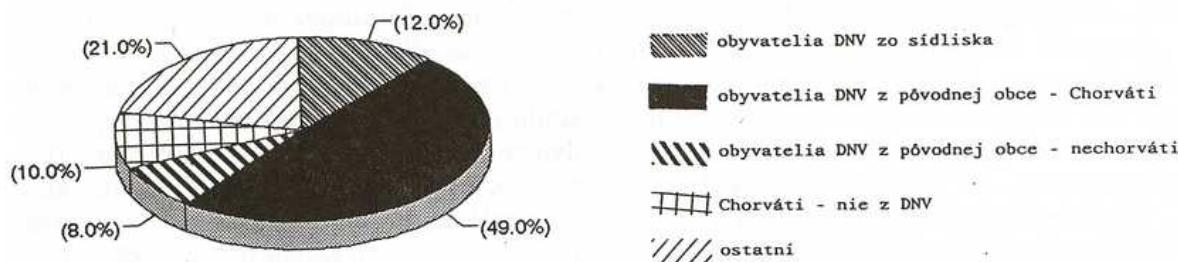
Festival chorvátskej kultúry

Najvýznamnejším podujatím Chorvátskeho kultúrneho zväzu je však Festival chorvátskej kultúry. Má vytvorenú pevnú štruktúru hlavných a sprievodných podujatí a stal sa najvýznamnejším kultúrnym podujatím v Devínskej Novej Vsi. Pre chorvátske záujmové zoškupenia je toto podujatie silným podnetom pre celoročnú aktivitu. Počas dvoch ročníkov festivalu sa uskutočnili aj odborné konferencie – roku 1991 na tému Dejiny chorvátskeho osídlenia na Slovensku, 1992 na tému Prínos Chorvátov pre kultúru západného Slovenska. Pravidelnou súčasťou festivalu je usporiadanie výstav približujúcich spôsob života v obci. Konajú sa v areáli kultúrneho domu, kde je i tradičný dom s pôvodným zariadením. Festival sa koná každoročne cez víkend najbližší letnému slnovratu. Termín konania zverejňujú pútače na začiatku nového sídliska i miestny rozhlas, ktorý funguje aj v tejto časti obce.

Do akej miery sa stal festival podujatím celej Devínskej Novej Vsi a nakoľko sa ho zúčastňujú aj ne-Chorváti, som sa pokúsila zistiť prostredníctvom ankety, rozdanej divákom pred hlavným programom 6. ročníka. Otázky ankety zneli:

1. *Ste Vy alebo Vaši príbuzní Chorváti?*
2. *Ak nie ste, prečo ste prišli na festival?*
3. *Ste z Devínskej Novej Vsi?*
4. *Ak áno, ste z pôvodnej obce, či z nového sídliska?*

Analýza odpovedí priniesla nasledovné zistenia (kedže respondentov bolo 100, skutočné počty sú totožné s percentuálnym vyjadrením): z opýtaných divákov bolo 59 Chorvátov alebo malo chorvátske príbuzenstvo, z toho len 10 z nich nebývalo v Devínskej Novej Vsi. 69 divákov prišlo z tejto obce. Medzi ostatnými boli aj návštevníci z Polska, z Moravy a zo slovenských miest Trenčín a Zvolen (uviedli odkiaľ pochádzajú, hoci anketa to nevyžadovala). Medzi obyvateľmi Devínskej Novej Vsi bolo 57 návštevníkov z pôvodnej obce a 12 z nového sídliska. 20 obyvateľov z Devínskej Novej Vsi, vrátane všetkých z nového sídliska, nemalo chorvátsky pôvod, ani príbuzných. Dôvodom, prečo na festival prišli aj ne-Chorváti, bol zväčša záujem o folklór a zvyky, účinkovanie príbuzných, estetický zážitok („*lebo sa nám páči*“, „*má to úroveň*“), záujem o kultúrne dianie vo vlastnej obci, záujem o chorvátsku kultúru a sympatie k Chorvátom („*lebo im fandím a je mi s nimi dobre*“), v dvoch prípadoch respondenti uviedli členstvo v HZDS, hoci v prejavovaní sympatií k politickým subjektom, ako i v prijímaní ich pozornosti sa snaží byť Chorvátsky kultúrny zväz zdržanlivý. Celkovo možno konštatovať, že z hľadiska skladby divákov mal festival viac lokálny charakter. Potvrzuje to aj poznámka v zázname z vyhodnotenia festivalu: „*Je potrebné zdôrazniť, že festival je záležitosťou všetkých Chorvátov na Slovensku a nielen z Devínskej Novej Vsi. Všetky spolky by mali preto urobiť maximum*“.¹² V hľadisku mali Chorváti len miernu prevahu nad ostatnými. Každý piaty návštevník z Devínskej Novej Vsi bol z nového sídliska.

Obec a chorvátske kultúrne aktivity

Aj keď je festival predovšetkým podujatím Zväzu Chorvátov na Slovensku, ktorý ho zabezpečuje organizačne aj finančne, podieľa sa na ňom aj obecné zastupiteľstvo. Zaistuje miestnu propagáciu festivalu, pripravuje čestné prijatia pozvaných hostí na radnici, finančne prispieva na festival aj na pohostenie domáčich a zahraničných delegátov. Festival rýchlo nadobudol podobu sviatku Devínskej Novej Vsi, predovšetkým jej starej časti. Takto ho rešpektuje aj miestny úrad. Nemožno však tvrdiť, že by Chorváti predstavovali v rámci Devínskej Novej Vsi privilegovanú skupinu, hoci starosta obce je tiež Chorvát (a v komunikácii so starousadlíkmi používa chorvátske nárečie aj na pôde radnice). Podobne aj traja z tridsiatich poslancov, proporčne zastupujúcich starú a novú časť obce, sú chorvátskeho pôvodu. Pre kultúrno-spoločenské aktivity Chorvátov sa snažia zabezpečiť rovnaké materiálne podmienky ako iným subjektom, zvýhodnené sú len o ďalší zdroj financií, ktorým je Chorvátsky kultúrny zväz, podporovaný Ministerstvom kultúry SR. Vzťahy obecného zastupiteľstva so zväzom označujú obidve strany za bezproblémové.

Vzťah starej a novej časti obce

Zo strany poslancov, zvolených v komunálnych voľbách v roku 1990, boli očakávané problémy nie etnického charakteru, ale skôr vo vzťahu pôvodnej obce a nového sídliska. Podľa slov starostu Devínskej Novej Vsi, pána Mariána Jurčáka, ešte pred 2-3 rokmi sa nové sídlisko javilo ako „nocľaháreň“, izolovaná od starej časti obce. Pôsobenie detí v chorvátskych súboroch je však jednou z príležitostí, kedy sa obyvatelia sídliska začínajú zžívať s prostredím a prispelo k zrušeniu niektorých potenciálnych trecích plôch. Za posledné roky sa proces integrácie novej a starej časti obce aj vďaka chorvátskym kultúrnym aktivitám výrazne urýchlil.

Podobné tendencie vývinu naznačil aj náš výskum.

Pani zo sídliska, sediaca u kaderníka v starej časti obce, konštatuje: „*Tie vzťahy sú úplne normálne, si myslím. Rada sem chodím. Dá sa tu lacnejšie nakúpiť, aj k službám. Tam je to také neosobné na tom sídlisku. Tu sú ľudia takí inakši. Známych tu nemám. Len tak cez služby a potom cez deti. Dcérka chodí do súboru s miestnymi (súbor Kobylka). Súbor spojil aj rodičov starých aj nových. Nikdy som neuvažovala, kto je Chorvát, kto je aký. Moja suseda vedie Kobylku, takže ona moje deti trošku podchytila.*“

Pre úplnosť však treba dodať, že k integrácii obce určite prispelo aj zriadenie množstva drobných súkromných, navzájom sa dopĺňajúcich prevádzok zo sféry služieb a obchodu v oboch častiach obce.

Podnikateľom v starej časti sa výrazne zvýšila klientela: „*Pre mňa je to výhoda, lebo mi sem chodí viac ľudí*”, hovorí majiteľ obchodu s kvetmi. – „*To je tak, že povedzme tuto v bytovkách sú mladí ľudia, majú rodinu v meste, a keď idú gratulovať, tak k rodine, známym. Oni sa navzájom nepoznajú. Kdežto tuto keď má niekto päťdesiatku, tak príde 30-50 ľudí. Tu viac ľudia sa navštěvujú, tak viac kúpia kyticce. Ale kochlikové zas na sídlisku, keď prídu do toho bytu...*” My by sme s nimi neprišli do styku, keby sme neboli podnikatelia, len cez tie služby.” Obyvatelia oboch častí skutočne komunikujú prevažne len pri aktivitách, pri ktorých sa navzájom osobne neoznamujú a nenadväzujú priateľské styky. Ako dôvod uvádzajú aj generačný rozdiel medzi sídliskom a starou obcou. Výnimkou sú tí sídlišťania, ktorí majú rodinu (rodičov) v pôvodnej obci. Nie je ich málo, pretože výstavba nového sídliska mnohým pomohla riešiť bytový problém a zároveň zostať v obci. Možnosť vrátiť sa do obce využili aj takí, ktorým bol pridelený byt v inej časti Bratislavы a neskôr ho vymenili za byt v Devínskej Novej Vsi.

Vzájomné vnímanie obyvateľov sídliska a starej časti obce je však odlišné. Kým prví si pochvalujú zázemie vidieckeho charakteru, druhí viac pocitujú negatíva, ktoré so sebou prináša mestský spôsob života: „*My bývame na tomto novom sídlisku a mne konkrétnie je veľmi sympathetická táto stará časť, lebo pochádzam z takej staršej obce. Koľkokrát mi dobre padne, keď sa sem v tejto staršej časti idem poprechádzať. To mi pripomenie to, kde som dakedy bývala. Nemám tu žiadnych známych, ale chodievame sa sem poprechádzať. Bývame tu 6 rokov. Nemôžem si stažovať*” (39 ročná pani). „*Je to tu také prijemné, nie ako vo velkomeste*” (matka na sídlisku).

Do starej časti novopristahovalci prichádzajú aj za kultúrou do kultúrneho domu a kvôli úradným vybavovaniam na radnicu.

„*Dcéra tam chodí na tanecnú. Dá sa tam posiedieť. Není to ani tak ďaleko, tak to není problém zájsť tam, aj do toho kina*” (matka na sídlisku).

Obyvatelia oboch častí Devínskej Novej Vsi sa stretávajú aj v kostole na bohoslužbách: „*Ja myslím, že v kostole sú tak na polovicu* (pozn. ľudia z oboch častí obce). *Máme tri omše a myslím, že na každej sú*” (75 ročná žena). Materskú školu v starej časti navštěvujú aj deti zo sídliska. Niektorí rodičia jej dali prednosť pred sídliskovou kvôli veľkej záhrade a príjemnejšiemu prostrediu.

Obe časti obce v každodennom živote fungujú takmer autonómne a niektorí obyvatelia zájdu len zriedkavo do tej, v ktorej nebývajú: „*Viac menej ani nevnímame, že tu tá stará časť je. Chodíme tam občas. Na prechádzky. Tých obchodov je tuná viac, tam sú skôr pre nich. Na kultúru teraz velmi nechodíme, keď máme také malé bábätko*” (matka s kočíkom). „*Ja tam chodím len po to, čo nie je tu*” (majiteľ kvetinárstva v pôvodnej obci). „*Ja na sídlisko nejdem, lebo nie sme na to naučení*” (cca 50 ročná žena).

Pôvodní obyvatelia zasa cestujú cez sídlisko do mesta a fažia z niektorých výhod, ktoré prinieslo zvyšenie počtu obyvateľov Devínskej Novej Vsi – napr. rozšírenie obchodnej sieťe, dobrého autobusového spojenia s mestom.

Za najväčšiu nevýhodu susedstva so sídliskom považujú zvýšenú kriminalitu, najmä drobné krádeže: „*Viete, že to chodí po záhradach a rado prijíma to, čo jeho není. My sme si to porobili, obrobili a ono to dojde. My máme napríklad orgován pred domom. Dojdeme tam a hovoríme im slušne: Prosíme vás jak si to dovolujete lámat. A že vy to máte a načo je vám to? Tak si to nalámu. Že bývajú na bytovkách. A ja hovorím, šak ste darebáci, lumpi ste, prečo si to neupravíte, prečo si tam kvety nezasadíte. Či je to kvetina, či je to strom, vy na ňecko máte právo a povinnosti jaké máte? Žiadne. Tak to sa mi nelúbí. Je to človek a nekde človek musí bývať, ale musí mať aj trošku charakter a nie takto po záhradách aj pred domom, že čo je vaše, to je aj naše. Výhody žiadne nevidím. Oni sú takí sebavedomi, oni si robia*

nároky na všecko. Každý pochopí, že človek nekde musí bývať, len ten poriadok by mal í mať. Ked' niečo chcú, tak aspoň poprosíť. Ja by im dala. My máme ešte ve dvore krásny biely orgován. Ale aj ten nám potom olámal" (75 ročná žena). Krádeže boli ústredným predmetom rozhovoru aj medzi starými chlapmi v miestnej časti Sloviniec: „Ja mám už pomaly sedemdesát rokov. Dokad tady nebolo tých Cigáňov a fšelijakých lúmpov, tady byl život, to byla radost žiť tady. Ale teraz je taká zberba tady, že to je strach a hrúza sa na to dívat. Nemôžete ísť večer bezmála ven, lebo by vás podorážali, lebo... no samý zlodej.“

„Kukuricu mu všetku pokradli, zemiaky mu vykopali, lebo od cesty není to zahradené.“

„Jedna chyba bohovská je, že strašne moc Cigáňov je tady. By ste neverili, tady nebylo jedného dňa, aby niečo nevykradli. Bud' ve vinohradoch ty búdy, alebo ty chaty, lebo čo. Ja mám túto bránu, všetko je to zavrite. Hentie vráta mi vyválali, ukradli mi karbobrúsku, elektrické nožnice mi ukradli a všetko možné. Včil mám takých lúmpu chválit. To u nás neexistovalo. U nás niekedy byli brány otvorené, každý ked si požičal niečo, tak to vrátil, ale toto! Táto banda hnusná.“

Podstatne odlišný názor mala pani z bytoviek, ktoré sa nachádzajú v blízkosti sídliska v starej časti obce: „Ja so sídliskom držím, lebo ja si nemôžem stažovať. Ja sa tu cítim dobre, ale ja sa budem cítiť hocikde dobre, lebo ja som taká povaha. Bývam tu osem rokov. Ked' sa sem začali stahovať ľudia, tak tunajší hovorili, že sa bude kradnúť. Oni sú takí zvláštni. Ale veru ja som videla zatiaľ kradnúť len tunajších. A ked sme sa sem prisťahovali, nechali sme si pred domom debničky s jablkami a veru nám pomizli.“

Na vzťah pôvodných obyvateľov k prisťahovalcom vplývajú aj súkromné problémy niektorých rodín: „Ked' idem po sídlisku, je mi do plácu. Človek pozera a vidí, že niektorý byt je voľný. A my sa tu tlačíme v jednej izbe. Muž aj bol za starostom, ale ten vravel, že nie je nič voľné. A potom sa dozviete, že niekto dostal...“ (mladá natka bývajúca so svojou rodinou v starom rodičovskom dome).

Primestská obec a mesto

Integrovanosť poslancov oboch častí obce sa prejavila v zhode pri návrhu na vyhlásenie referenda, ktoré malo rozhodnúť o opäťovnom osamostatnení Devínskej Novej Vsi. Podnetom pre vyhlásenie referenda bola podľa oficiálneho tvrdenia rozdielnosť v názoroch na usporiadanie vzťahu mesta a mestských častí medzi magistrátom Bratislavu a niektorými starostami mestských častí, ktorí odmietali návrat k centralistickému modelu správy mesta.

Ludia za myšlienkovou odtrhnutia sa od Bratislavu však videli skôr súkromný ekonomický profit iniciátorov referenda a nálada v uliciach pôvodnej obce bola výrazne proti oddeleniu od mesta. („Nedovolte, aby sme sa odtrhli“ – žiadali ma pri odchode z jedného súkromného obchodu, v ktorom mi rozhovor na túto tému nedovolili zaznamenávať na diktafón.) „On (starosta) nemá záujem s nami komunikovať, on komunikuje len s nimi (obyvateľmi sídliska) a oni sú v prevahе, prehlasujú nás. Ja si myslím, že bezmála trištvrte dediny sa nechce odtrhnúť, to sú istí ľudia, to sa nesmie uskutočniť. Lekárske služby, dopravu, a to neexistuje aby sme... Jak? Nič nám nepovedali jak sa to vyrieši. Šak keby to bolo postarem, že nechcu byť s Bratislavou, tak by to mohlo dopadnúť tak, že by sme chodili za vlakom jak sme niekedy chodievali.“ Referendum sa uskutočnilo počas parlamentných volieb '94, zúčastnilo sa ho 52 % obyvateľov a za oddelenie sa od Bratislavu hlasovalo len vyše 16%, teda Devínska Nová Ves zostala nadalej časťou Bratislavu.

Miestna kultúra ako integrujúci, ale aj navonok obec popularizujúci činiteľ, sa významnou mierou podieľa na formovaní lokálneho povedomia a lokálpatrotizmu. V nových mestských štvrtiach býva toto formovanie málo úspešné, hoci práve tu by malo pomôcť prekonávať pocity anonymity a osamelosti ich obyvateľov. Ukazuje sa, že na sídlisku Devínska Nová

Ves má nadviazanie na miestne tradície predpoklad prispieť k vzájomnej integrácii obyvateľov a poskytnúť základ pre osobitý charakter spoločenského života tejto demograficky i kultúrne rôznorodej obce.¹³

POZNÁMKY

- 1 Z praktických dôvodov používam termín „obec”, hoci správne je Devínska Nová Ves miestnou časťou obce Bratislava.
- 2 Chorvátom na Slovensku boli venované príspevky BEŇUŠKOVÁ, Z.: K niektorým problémom národopisného výskumu Chorvátov na okolí Bratislav. Slov. Národop. 33, 1, 1985 s. 206—222; CHLUP, J.: Zmeny etnického povedomia v prímestskej obci Bratislav v Čunove. Slov. Národop., 33, 1, 1985, s. 223—227; JAKUBÍKOVÁ, K.: Rodinné obyčaje v prímestskej obci Bratislav Devínskej Novej Vsi. Slov. Národop., 33, 1985, s. 165-179.
- 3 Plánované a sčasti aj realizované búranie obce, ktorá mala byť podľa predstaviteľov mesta nahradená modernou výstavbou, vzbudilo vlnu odporu miestnych intelektuálov, z ktorých časť bola asanáciou domov tiež postihnutá. Bolo to jednou z príčin, prečo si obec vyslúžila mienku, že je hniezdom odporcov vtedajšieho politického režimu.
- 4 Používaním chorvátskeho jazyka v obciach s chorvátskym etnikom som sa podrobnejšie zaoberala v príspevkoch: Fungovanie jazyka ako tradičného fenoménu v prostredí diaspor. Národop. Inf. 1984, č. 2, s. 120-122 a Asimilačný proces v chorvátskych diasporách v okolí Bratislav. In: Etnické procesy v pohraničí českých zemí po roce 1945. Zv. 2, s. 145-150, Praha 1986.
- 5 Pri poslednom sčítaní ľudu v Rakúsko-Uhorsku roku 1910 mala Devínska Nová Ves 2817 obyvateľov, z toho 1166 Chorvátov.
- 6 Začlenenie do kultúry Slovenska vyjadril Chorvátsky kultúrny zväz aj kolektívnym členstvom v Matici slovenskej.
- 7 O organizačných schopnostiach členov Chorvátskeho kultúrneho zväzu svedčí i skutočnosť, že boli poverení organizáciou XVIII. medzinárodnej konferencie národnostných menšíň v kontexte európskych premien, ktorá sa konala v Bratislave v októbri 1993.
- 8 V obci existuje aj ďalší detský folklórny súbor – Kobylka, ktorý má v repertoári aj chorvátske bloky. Napriek tomu, že tento súbor je slovenský, a teda nie je súčasťou Chorvátskeho kultúrneho zväzu, reprezentoval chorvátsku etnickú menšinu na folklórnych slávnostiach Východná '94. Podobne ako na iných mladších bratislavských sídliskách, je aj tu veľa detí a málo možností pre ich mimoškolskú činnosť, aj preto sú folklórne súbory vyhľadávaným miestom aktívneho trávenia volného času.
- 9 Podrobnejšie o týchto aktivitách pozri ŠVEHLÁK, S.: Pred Turkami utekali – u nás sa zasiali. Národná osveta 1993, 1, s. 14-15; TEN ISTÝ: Tri chorvátske tlačené pamiatky na Slovensku. Národná osveta 1993, 1, s. 30-31; POKORNÝ, V: Nové výhonky. Národná osveta 1994, 7, s. 5-9.
- 10 Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku vydal práce: BALÁŽ, J. a kol: Hrvatski dialekt u Devinskem Novom Selu. 1991; TEN ISTÝ: Hrvati u Devinskem Novom Selu – Chorváti v Devínskej Novej Vsi. 1992; zborníky Hrvatsko etnikum u Devinskem Novom Selu I. a II., 1991, 1993; katalóg k výstave Rič tr drivo, 1991.
- 11 Podľa interného materiálu ChKZ: Návrh. Závery III. chorvátskeho kongresu na Slovensku, schválene 17. apríla 1994 v Chorvátskom Grobe.
- 12 Záznam z vyhodnotenia organizácie VI. ročníka FCHK dňa 8. júla 1994, bod č. 4. Interný materiál ChKZ.
- 13 Za informácie ďakujem Ing. Jurajovi Cvečkovi, PhDr. Viliamovi Pokornému, Ing. Mariánovi Jurčákovovi a Nikolete Krajcírovej z Devínskej Novej Vsi.

This work was supported, in part, by Grant Agency for Science (Grant No 2-530/93).

K ŽIVOTNÉMU JUBILEU PhDr. KORNÉLIE JAKUBÍKOVEJ, CSc.

Jubileá nebývajú pre mnohých radostnou udalosťou, zvlášť pre ženy, čas je však neúprosný. Hoci sa mi to zdá neskutočné, píšem k životnému medzníku kolegyni a priateľke, vekovej supútnejčke jubilejný článok a uvedomujem si, že práca, ktorá je za ňou, ju k tomu oprávňuje a nie je prekvapením.

Kornélia Jakubíková-Kropiláková sa narodila 20.10.1944 v Banskej Bystrici. Jej detstvo a ďalšie pôsobenie je však späť s Bratislavou, kde absolvovala aj vysokoškolské štúdium v odbore národopis v roku 1967 diplomovou prácou „Svadba na dolnej Orave“. Po absolvovaní nastúpila do zamestnania na Katedru etnografie a folkloristiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. Najprv pôsobila ako asistentka, potom ako interná ašpirantka, vedecká pracovníčka Kabinetu etnológie, v súčasnosti ako vedecko-pedagogický pracovník Katedry etnológie a religionistiky.

Už počas vysokoškolského štúdia sa na dlhé roky vyprofilovala jej orientácia na oblasť duchovnej, či presnejšie povedané socionormatívnej kultúry, v ktorej si našla doménu – svadbu. I jej ukotvenie v teréne bolo na dlhé roky späť s Oravou – od diplomovej práce, cez kandidátsku dizertačnú prácu až po spracovanie kapitoly o rodinných obyčajoch v monografii Oravská Polhora.

Jej úpornosť a vernosť téme prinášala každoročne svoje ovocie v podobe štúdií, v ktorých so znalosťou materiálu prekračovala postupne prahy teoreticko-metodologických problémov štúdia obyčajov, od ich vymedzenia a definovania, cez ich funkčnosť v sociálnom prostredí až po ich analýzu cez vekovo-pohlavnú stratifikáciu lokálneho spoločenstva a úlohu daru v lokálnom spoločenstve.

Prelomovou prácou bola štúdia „Teoretické východiská ku štúdiu obyčajov“, ktorá vysla v Slovenskom národopise v roku 1980. Bola upravenou úvodnou kapitolou kandidátskej dizertačnej práce „Rodinné zvyky a ich premeny v podmienkach socializmu na slovensko-poľskom pohraničí (na príklade goralskej svadby)“, ktorú obhájila v roku 1980. Tu sa ako prvá z „duchárov“ pokúsila exaktne vymedziť kategórie obyčajov a potom na konkrétnom materiáli dokázaf na základe vlastností obyčajov ich fungovanie v jednotlivých generačných skupinách v lokálnych spoločenstvách Oravy. Táto práca má pre slovenskú etnológiu zásadný význam dodnes.

Dobré znalosti terénu Oravy zúžitkovala v 80. rokoch aj v rade štúdií venovaných subetnickej skupine Goralov a širšie etnoidentifikačným znakom Oravcov.

Pri stručnom výpočte vedeckého zamerania jubilantky nemožno vynechať viaceré projekty vlastivedných monografií, na ktorých sa podieľala Katedra etnografie a folkloristiky FF UK a v ktorých K.Jakubíková spracovala témy rodinných obyčajov. Iba v stručnosti spomeniem Zamagurie, Vajnory, Záhorská Bystrica, Rača a ťať v dodnes nevydanej monografii Gemera, ďalej Zázrivá a Oravská Polhora. Bola dlhorčnou spolupracovníčkou

nielen na Etnografickom atlase Slovenska, ale aj na diele Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska.

Posledné roky, hoci predsa len doménou zostali obyčaje, jej záujem sa sústredil na osvetovanie zložitej problematiky etnických vzorov, stereotypov, teda etnoidentifikácie v zmiešanom etnickom prostredí. Zistila, že v lokálnom prostredí diferenciačným prvkom môže byť pre etnografa-klasika úplná maličkosť, detail, ktorý má v sebauvedomovacom procese jednotlivca a skupiny v zmiešanom viacetnickom prostredí hodnotu vážneho argumentu. Tieto svoje uzávery zhrnula v roku 1993 v štúdii „Je etnická identifikácia funkciou jazyka a kultúry?”, ale aj v daších, vydaných v zborníkoch Katedry etnológie.

Orientácia na rodinu a jej tradície ju nasmerovali aj na všeobecnejšie témy lokálnej morálky a jej utvárania a transformácie.

K. Jakubíková však nikdy nebola len „suchopárnym vedcom“. Zapájala sa a dodnes aktívne pôsobí v osvetovej práci. Roky prednášala v rámci vzdelávania vedúcich dedinských folklórnych skupín, ktoré poriadal Osvetový ústav a dnes Národné osvetové centrum. Tento jej záujem o formovanie folklórneho hnutia vyviera z jej študentskej lásky, ktorou bola Lúčnica, kde pôsobila ako tanečnica.

I jej pôsobenie v Slovenskej národopisnej spoločnosti od roku 1984 do súčasnosti, či už ako podpredsedníčky alebo členky Hlavného výboru výrazne stimulovalo činnosť i vedec-ké zameranie aktivít SNS.

Ako pedagóg a dobrý pedagóg pôsobí nielen na Katedre etnológie a religionistiky, ale v súčasnosti odkrýva vednú disciplínu, kultúrnu antropológiu v prednáškach spoločného základu pre viaceré katedry FF UK.

Na záver len želanie za všetkých kolegov. Bibka, prajeme Ti veľa zdravia, dobrej pohody v ďalšej práci, na výsledky ktorej sa všetci tešíme.

Viera Feglová

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA PhDr. KORNÉLIE JAKUBÍKOVEJ, CSc.

Kropiláková, K.: Svadba na dolnej Orave. Diplomová práca, FFUK, Bratislava 1967, rkp., 110 strán.

Kropiláková, K.: Zo svadobného zvykoslovia dolnej Oravy. Slov. Národop. 16, 1968, s. 318-343.

Kropiláková-Jakubíková, K.: Zápisu svadobných piesní z dolnej Oravy. In: Zborník Oravského múzea 2, 1971, s. 162-178.

Duchovná kultúra ľudu. In: Zamagurie. Košice 1972, s. 195-269.

Jakubíková, K.-Neumannová, T.: Spoločenský a rodinný život (časť Rodinné zvyky). In: Vajnor. Obzor, Bratislava 1978, s. 169-190.

Jakubíková-Kropiláková, K.: Rodinné zvyky a ich premeny v podmienkach socializmu na slovensko-poľskom pohraničí (na príklade svadby goralskej Oravy). Kandidátska práca FF UK, Bratislava 1978, rkp., 260 strán.

Teoretické východiská ku štúdiu obyčajov. Slov. Národop. 28, 1980, s. 612-621.

Interlokálne vzťahy goralských a negoralských obcí Oravy. Národopisné informácie, 11, 1980, č. 3, s. 267-279.

Súčasné vývojové tendencie svadby v dedinskej komunite. Správy č. 7 HÚ ŠPZV VIII- 6-4, Bratislava 1982, s. 17-23.

OBSAH 41. ROČNÍKA

ŠTÚDIE

- Č i e r n i k o v á, Beáta: Kult slnka a ohňa u Arménov 155
Č u k a n Jaroslav: Význam etnologického štúdia v priemyselných centrach a ich dosahu 257
D a n g l o v á, Olga: Folk Art in Slovakia and the European Context 48
D i v i č a n o v á Anna: Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku I. 264
D i v i č a n o v á, Anna: Etnokultúrne zmeny na slovenských jazykových ostrovoch v Maďarsku II. 385
D u b a y o v á, Mária: Rómska rodina na Slovensku 129
F a l f a n o v á, Lubica: Trhy a jarmoky: sociálno-ekonomicke väzby s vidieckou lokálnou spoločnosťou 413
H i ő š k o v á Hana: The Problem of Historical Consciousness and its Narrative Forms in the Development of Scientific Interpretation in Slovakia 304
K r e k o v i č o v á, Eva: Od obrazu pastiera v slovenskom folklóre k národnému symbolu 139
K r u p a Viktor: Rané kontakty Európanov s obyvateľmi Oceánie a Japonska. Reakcie a stereotypy 283
L a j c h a, Ladislav: Chvála masky 444
L a n g e r, Juraj: Pojem „ekotyp“ a metodologické problémy jeho vymedzenia 3
L u t h e r, Daniel: Projekcia človeka vo fašiangových hrách 428
P a r í k o v á, Magdaléna: Ethik des Ethnischen 465
R o t h s t e i n Robert A.: Makarónske ľudové piesne: jidiš-slovenský príklad v slovanskom a jidiš kontexte 296
R y b á r s k a, Lubica: Obecní služobníci a ich význam v živote dediny 33
S a l n e r, Peter: Bratislava in Apathie 185
S a m s o n, Ivo: Ku vzniku kultu reliví ako jedného z predpokladov náboženských pútí 14
S c h w a r z, Verena: Politické reprezentácie a národná otázka 164
S t o l i č n á, Rastislava: Ludová kultúra Slovenska ako súčasť európskej kultúrnej identity: zásadné kontexty výrazu 402

DISKUSIA

- B e n e š, Bohuslav: P.G.Bogatyrev v kontextu českého strukturalizmu 59

- I r a, Vladimír: Možnosti využitia niektorých humánno-geografických prístupov v etnológii 202
K o m o r o v s k ý, Ján: K otázke antropogeografie náboženstva 67
K o v a č e v i č o v á, Soňa: Z rozpomienok na pôsobenie P. G. Bogatyriova v Bratislave 53
L e š č á k, Milan: P. G. Bogatyriov v kontexte slovenskej vedy 55
M i c h á l e k, Ján: Práca P. G. Bogatyriova so slovenským folklórom po jeho odchode zo Slovenska 65
M u š i n k a, Mikuláš: P. Bogatyriov a zakarpatskí Ukrajinci 62
P r o f a n t o v á, Zuzana: Rozhovor s Dr. Venetiou Newall 321
V a n o v i č o v á, Zora: Rozhovor s Doc. Dr. Annou Divičanovou 471
Z a j o n c, Juraj: Vznik a miesto Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska v procese skúmania vývoja tradičnej kultúry a formovania národnopisu/etnológie na Slovensku 207
- ## MATERIÁLY
- B e n ň a, Mojmír: Zasadací poriadok v kostole v prostredí Slovákov v Maďarsku (Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku – pokusné komentáre) 478
B e n u š k o v á, Zuzana: Význam chorvátskeho etnika pre formovanie miestnej kultúry v Devínskej Novej Vsi 486
B o t i k o v á, M. – N a v r á t i l, L. – Ö 11 ö s, L. – V é g h, L.: Maďarsko-slovenské interetnické vzťahy v Šamoríne 73
C h u r ý, Slavko: Vidiecke sakrálné pamiatky v Liptove na začiatku 19. storocia 348
M u r í n Ivan: Neoficiálne spôsoby fungovania a ritualizácie života vojenskej komunity 334
N a v r á t i l, L. – B o t i k o v á, M. – Ö 11 ö s, L. – V é g h, L.: Maďarsko-slovenské interetnické vzťahy v Šamoríne 73
Ö 11 ö s, L. – B o t i k o v á, M. – N a v r á t i l, L. – V é g h, L.: Maďarsko-slovenské interetnické vzťahy v Šamoríne 73
S i a v k o v s k ý, Peter: Tradičné formy žatvy u Slovákov v Maďarsku – srp a kosák (Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku – pokusné komentáre) 327
Š i p k a, Miloš: K preferencii hudobných žánrov 214
U r b a n c o v á, Viera: O zabudnutej monografii Cigánov v Uhorsku 95

- Végh, L. – Botíková, M. – Navrátil, L. – Őllős, L.: Maďarsko-slovenské interetnické vzťahy v Šamoríne 73
 Zajicová, Katarína: Profánne aktivity na púťach v Marianke v 1. polovici 20. storočia 102

ROZHLADY-SPRÁVY-GLOSY

- Beneš, Bohuslav: Etnokultúrne procesy v Strednej Európe v 20. storočí 114
 Benža, Mojmír: Seminár „Z dejín a života Slovákov z Bulharska“ 363
 Botíková, Marta: Kde končí Európa? 230
 Botíková, Marta: Maďarsko medzi „Východom“ a „Západom“ 359
 Botíková, Marta: Letný národopisný tábor v Békešskej Čabe 361
 Darulová, Jolana: Grantový projekt Vedeckovýskumného ústavu regionalistiky pri PHPV Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici 503
 Dobrová, Jana – Krekovičová, Eva: Medzinárodné kolokvium ICTM-UNESCO „Pretváranie ľudových hudobných tradícií v meniaci sa Európe“ 364
 Feglová, Viera: The City: Today, Yesterday and the Day Before 356
 Feglová, Viera: Životné jubileum PhDr. Kornélia Jakubíkovej, Csc. 495
 Grantové projekty Ústavu etnológie SAV 226
 Hlôšková, Hana: Medzinárodné pracovné stretnutie „Methodology and Methods of Oral History and Life Stories in Social Research“ 501
 Kalenský, František: Ludvík Kunz osemdesiatročný 354
 Kiliánová, Gabriela: Medzinárodná konferencia „Etnológia a kultúrne dedičstvo v Európe. Identita a identifikácia, od lokálnej po nadnárodnú úroveň“ 109
 Kiliánová, Gabriela: Ludová kultúra na Slovensku v etnografickom múzeu – zámok Kittsee 115
 Krekovičová, Eva – Dobrová, Jana: Medzinárodné kolokvium ICTM-UNESCO „Pretváranie ľudových hudobných tradícií v meniaci sa Európe“ 364
 Kumánová, Zuzana: Výstava o maďarských Cigánoch v Budapešti 116
 Kumánová, Zuzana: Výstava „Fantázia z nití“ v Martine 235
 Kumánová, Zuzana: Projekt výskumu rómskeho etnika v Karpatskej kotline 233
 Lescák, Milan: Jubileum prof. Jána Komorovského 219
 Paríková, Magdaléna: Stretávanie kultúr – konflikty kultúr 232

- Paríková, Magdaléna: V. Valné zhromaždenie Národopisnej spoločnosti Maďarov na Slovensku 234
 Paríková, Magdaléna: K životnému jubileu Dr. Ondreja Krupu 498
 Podoba, Juraj: Vedecký odkaz Václava Frolca 500
 Putilov, Boris Nikolajevič: Jubileum Viktora Jevgenieviča Guseva 108
 Salner, Peter: PhDr. Adam Pranda, CSc. (1924-1984-1994) 222
 Smolinská, Teresa: Pocta k jubileu prof. Dorothy Simonides 223
 Vanovičová, Zora: Seminár „Oral history – metóda či cieľ?“ 360
 Vanovičová, Zora: Výstava „Karol Plicka 1894-1994“ v Martine 366

RECENZIE-ANOTÁCIE

- Beňušková, Zuzana: Heller, A. – Weber, T. – Wiebel-Fanderl, O.: Religion und Alltag 374
 Bičíková, Alexandra: Štepáneková, D. – Novák, J.: Banskoštiavnický salamander 247
 Botík, Ján: Pamiatky a múzeá 505
 Botíková, Marta: Knižnica Maďarských štúdií 125
 Darulová, Jolana: V. Chromeková – A. Bitušíková: Horná Mičiná; Vinšujeme Vám ... 379
 Dillnbergerová, Silvia: R. Stoličná: Jedlá a nápoje našich predkov 245
 Hlôšková, Hana: Sociológia 25, 1993, č. 6 237
 Horváthová, Emília: F. Schlepper-Lambers: Beerdigung und Friedhöfe im 19. Jahrhundert in Münster 375
 Jakubíková, Kornélia: Po cestách Asklépiových 373
 Kováčevičová, Soňa: Fügedi, E. – Gregor, F. – Király, P.: Atlas slovenských nárečí v Maďarsku 367
 Krakóczki, Roberta: Kríza, I.: Felsőnyéki halotti búcsúztatók 376
 Krekovičová, Eva: P. P. Bajan (1721-1792) a slovenská hudba, literatúra, jazyk v 18. storočí 122
 Krekovičová, Eva: D. Holý – C. Nečas: Žalujúci píseň 370
 Kumánová, Zuzana: A. Jurová: Vývoj rómskej problematiky na Slovensku po r. 1945 369
 Mlynka, Ladislav: Š. Mruškovič a kol: Etnomuzeológia 120
 Palicková, Jarmila: V. Kalavská: Súpis výskumných materiálov z územia Slovenska 123
 Palicková, Jarmila: Etnografia vojny 243
 Palicková, Jarmila: Brauchtumskalender 248

S a l n e r, Peter: D.Kováč a kol.: História a politika	119
S a l n e r, Peter: O.Sirovátka a kol.: Město pod Špilberkem	121
S a l n e r, Peter: Děti, studenti, pedagogové	246
S a l n e r, Peter: Männerleben Lebemänner	373
S l a v k o v s k ý, Peter: J. Botík: Slováci v Bulharsku	372
S t o l i č n á, Rastislava: Sociální a kulturní antropologie	236
S t o l i č n á, Rastislava: L.Bassermann: Nejstarší řemeslo – kulturní dějiny prostituce	240
Š í p k a, Miloš: V.Tátoš: A teraz túto.....	249
Š v e c o v á, Soňa: K.Pavlištík: Domácká výroba dřevěného nářadí a náčin na Podřevnicku	244
Š v e c o v á, Soňa: J. Langer a kol.: Cesty po měnlosti Oravy	506
T ó t h, Peter: Déval Sz.Judit: Identitás szélzúgásban	124
Z a j i c o v á, Katarína: J. Huizinga: Jeseň stredoveku. Homo ludens	118
Z a j o n c, Juraj: Kišgeci, J.: Konope, konope, zelené konope...	377
Anotácie	
OBSAH 42. ROČNÍKA	

CONTENTS OF 42th VOLUME

STUDIES

Č i e r n i k o v á, Beáta: The Sun and Fire Cult of the Armenians	129
Č u k a n, Jaroslav: The Importance of Ethnographic Studies in Industrial Centres and their Surroundings	257
D a n g l o v á, Olga: Folk Art in Slovakia and the European Context	48
D i v i č a n o v á, Anna: Ethno-cultural Changes in the Slovak Language Islands in Hungary I.	264
D i v i č a n o v á, Anna: Ethno-cultural Changes in the Slovak Language Islands in Hungary II.	385
D u b a y o v á, Mária: The Gypsy Family in Slovakia	129
F a l f a n o v á, Lubica: Markets and Fairs: Socio-Economic Links with Local Rural Society	413
H 1 6 š k o v á, Hana: The Problem of Historical Consciousness and its Narrative Forms in the Development of Scientific Interpretation in Slovakia	304
K r e k o v i č o v á, Eva: The Image of the Shepherd from Slovak Folklore to the National Symbol	139
K r u p a, Viktor: Early Contacts between Europeans and the Inhabitants of Oceania and Japan. Reactions and Stereotypes	283
L a j c h a, Ladislav: In Praise of Masks.....	444
L a n g e r, Juraj: The Concept of „Ecotype” and the Methodological Problems of its Definition ...	3
L u t h e r, Daniel: Projection of the Person in Shrovetide Plays	428
P a r í k o v á, Magdaléna: The Ethic of the Ethnical.....	465
R o t h s t e i n, Robert A.: Macaronic Folk Songs: A Yiddish-Slovak Example in the Slavonic and Yiddish Contexts	296

R y b á r s k a, Lubica: Communal Servants and Importance in Village Life	33
S a l n e r, Peter: Bratislava in Apathy	185
S a m s o n, Ivo: The Origin of Relic Cult as one of the Preconditions of Religious Pilgrimages ..	14
S c h w a r z, Verena: Political Representations and the National Question	164
S t o l i č n á, Rastislava: The Folk Culture of Slovakia as Part of European cultural Identity: basic Contexts of the Expression	402

DISCUSSION

B e n e š, Bohuslav: P. G. Bogatyrev in the Context of Czech Structuralism	59
I r a, Vladimír: The Possibilities of Using Certain Humanistic-Geographic Approaches in Ethnology	202
K o m o r o v s k ý, Ján: Towards the Question of Religious Anthropogeography	67
K o v a č e v i č o v á, Soňa: From the Memoirs on P. G. Bogatyrev's Activity in Bratislava	53
L e š č á k, Milan: P. G. Bogatyrev in the Context of Slovak Science	55
M i c h á l e k, Ján: P. Bogatyrev's Work with Slovak Folklore after his Departure from Slovakia	65
M u š i n k a, Mikuláš: P. Bogatyrev and Carpathian Ukrainians	62
P r o f a n t o v á, Zuzana: Interview with Dr. Venetia Newall	321
V a n o v i č o v á, Zora: Interview with Doc. Dr. Anna Divičanová	471
Z a j o n c, Juraj: Origin and Place of the „Encyclopaedia of the Folk Culture in Slovakia” in the Research of traditional Culture and the Development of Ethnology in Slovakia	207

MATERIALS

- B e n į a, Mojmir: Sitting Order in Church among Slovaks in Hungary 478
B e ň u š k o v á, Zuzana: Significance of Croat Ethnic Group in the Forming the Local Culture in Devínska Nová Ves 486
B o t í k o v á, M. – N a v r á t i l, L. – Ö 11 ö s, L. – V é g h, L.: Magyar-Slovak inter Ethnic Relations in Šamorín 73
C h u r ý, Slavko: Sacreligious Village Monuments in Liptov at the Beginning of the 19th Century 348
M u r í n, Ivan: Unofficial Ways of Functioning and Ritualisation in the Life of the Military Community 334
N a v r á t i l, L. – B o t í k o v á, M. – Ö 11 ö s, L. – V é g h, L.: Magyar-Slovak inter Ethnic Relations in Šamorín 73
Ö 11 ö s, L. – B o t í k o v á, M. – N a v r á t i l, L. – V é g h, L.: Magyar-Slovak inter Ethnic Relations in Šamorín 73
S l a v k o v s k ý, Peter: Traditional Forms of Harvest of the Slovaks in Hungary – Sickles with Smooth or Toothing Blades (Atlas of the Folk Culture of the Slovaks in Hungary – an Experimental Commentary) 214
U r b a n c o v á, Viera: About a Forgotten Monograph on Gypsies in Hungary 95
V é g h, L. – Ö 11 ö s, L. – B o t í k o v á, M. – N a v r á t i l, L.: Magyar-Slovak inter Ethnic Relations in Šamorín 73
Z a j i c o v á, Katarína: Profane Activities during the Pilgrimage in Mariánska in the First Half of 20th Century 102

HORIZONS – NEWS – GLOSSARY

- B e n e š, Bohuslav: Ethnocultural Processes in Central Europe in 20th Century 114
B e n į a, Mojmir: Seminar „From the History and Life of the Slovaks in Bulgaria 363
B o t í k o v á, Marta: Where Does Europe End? 230
B o t í k o v á, Marta: Hungary between „East” and „West” 359
B o t í k o v á, Marta: Summer Ethnographic Camp in Békés Csaba 361
D a r u l o v á, Jolana: Grant Project of Research Institute of Regionalistics, Matej Bel's University in Banská Bystrica 503
D r o b o v á, Jana – K r e k o v i č o v á, Eva: The International Colloquium of the ICTM-UNESCO „Re-creating Folk Music Traditions in a Changing a Europe” 364

- F e g l o v á, Viera: The City: Today, Yesterday and the Day Before 356
F e g l o v á, Viera: Life Jubilee of PhDr. Kornélia Jakubíková, Csc. 495
H l ô š k o v á, Hana: International Work-shop „Methodology and Methods of Oral History and Life Stories in Social Research” 501
K a l e s n ý, František: Ludvík Kunz – the Octogenarian 354
K i l i á n o v á, Gabriela: International Conference „Ethnologie et Patrimoine en Europe” 109
K i l i á n o v á, Gabriela: Exhibition „Folk Culture in Slovakia” in Ethnography Museum Schloß Kittsee 115
K r e k o v i č o v á, Eva – D r o b o v á, Jana: The International Colloquium of the ICTM-UNESCO „Re-creating Folk Music Traditions in a Changing a Europe” 364
K u m a n o v á, Zuzana: Exhibition on Magyar Gypsies in 20th Century in Budapest 116
K u m a n o v á, Zuzana: The Project of Research of the Romany Ethnicity in the Carpathian Region 233
K u m a n o v á, Zuzana: Exhibition „Fantasy From Thread” in Martin 234
L e š č á k, Milan: Prof. Ján Komorovský’s Jubilee 219
P a r í k o v á, Magdaléna: The Meeting of Cultures – The Conflicts of Cultures 232
P a r í k o v á, Magdaléna: The 5th General Assembly of the Hungarian Ethnological Society in Slovakia 234
P a r í k o v á, Magdaléna: Jubilee of Dr.Ondrej Krupa 498
P o d o b a, Juraj: Scientific Heritage of Václav Frolec 500
P u t i l o v, Boris: Anniversary of Victor Yevgenyevich Gusev 108
Research Projects of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences 226
S a l n e r, Peter: Adam Pranda PhD., Csc. (1924-1984-1994) 222
S m o l i n s k a, Teresa: In Honor of Prof. Dorothy Simonides Jubilee 223
V a n o v i č o v á, Zora: Seminar „Oral History – the Method or the Aim?” 360
V a n o v i č o v á, Zora: Exhibition „Karol Plicka 1894-1994” in Martin 366

BOOK REVIEWS – ANNOTATIONS

CONTENTS OF 42th VOLUME

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r.o.

Ročník 42, 1994, číslo 4

Vychádza štvrtročne

Hlavný redaktor:

PhDr. Milan Leščák, CSc.

Výkonná redaktorka:

PhDr. Zora Vanovičová

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc., Doc. Lubica Droppová, CSc., PhDr. Božena Filová, CSc., Doc. Emília Horváthová, DrSc., PhDr. Václav Hrníčko, PhDr. Josef Jančář, CSc., PhDr. Milan Kiripolský, PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, CSc., PhDr. Martin Mešťa, PhDr. Ján Mjartan, DrSc., Prof. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Zora Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Miroslav Válka.

Adresa redakcie: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Cena 39,- Sk (jednotlivé číslo), celoročné predplatné 156,- Sk

Rozšíruje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma Slovak Academic Press, spol. s r. o. P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 42, 1994, Number 4

Editors: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Address of Editor: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava, Slovakia and Slovart, A.C., odd. časopisov, Jakubovo nám. 12, 811 09 Bratislava

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 42, 1994, No 4

Rédacteurs: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Adresse de la rédaction: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 42, 1994, Nr. 4

Redakteure: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Redaktion: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slowakei

Podávanie novinových zásielok povolené RPP Bratislava, Pošta 12, 8. 8. 1994, č. j. 346-RPP/94

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Cena 39,- Sk

MIČ 49 616